

عوامل موثر در ایجاد و تشکیل یک خانواده مقید بر ارزش های اسلامی

طاهره غلامی

چکیده

خانواده به عنوان نخستین و مهم‌ترین نهاد اجتماعی، نقشی اساسی در شکل‌گیری شخصیت افراد و انتقال ارزش‌های فرهنگی و اخلاقی ایفا می‌کند. در جوامع اسلامی، خانواده باید بر اساس اصول و آموزه‌های دینی شکل گیرد تا به تحقق اهداف تربیتی و اخلاقی مورد نظر اسلام دست یابد. این مقاله به بررسی عوامل موثر در ایجاد و تشکیل یک خانواده مقید به ارزش‌های اسلامی می‌پردازد. از جمله این عوامل می‌توان به ایمان و تقوای فردی، آگاهی از حقوق و وظایف متقابل زوجین، شناخت اصول تربیت اسلامی در خانواده، تعامل مثبت با محیط اجتماعی و فرهنگی، و استفاده از منابع دینی برای راهنمایی در حل مسائل زندگی اشاره کرد. در نهایت، این مقاله تلاش دارد تا بر اهمیت پیوند میان اصول اسلامی و ساختار خانواده تأکید کند و چالش‌ها و فرصت‌های موجود در راستای تشکیل خانواده‌ای پایدار و سالم براساس ارزش‌های اسلامی را مورد بررسی قرار دهد.

کلید واژگان

عوامل-تشکیل-خانواده-ارزش های اسلامی

مقدمه

خانواده به عنوان یکی از نهادهای بنیادین و کلیدی در هر جامعه، نقشی اساسی در تربیت افراد و انتقال ارزش‌های فرهنگی و اخلاقی ایفا می‌کند. در جوامع اسلامی، خانواده نه تنها مکانی برای رشد و شکوفایی فردی است، بلکه بستری برای پایبندی به اصول و ارزش‌های اسلامی نیز به شمار می‌رود. تشکیل خانواده‌ای مقید به این ارزش‌ها، مستلزم شناخت و رعایت عوامل مختلفی است که در شکل‌گیری و دوام این نهاد مهم تأثیرگذارند. در این مقاله به بررسی این عوامل خواهیم پرداخت و تلاش می‌کنیم تا از ابعاد مختلف، تأثیرات آنها بر استحکام خانواده اسلامی را تحلیل کنیم. اصولی همچون ایمان به خداوند، آگاهی از حقوق و وظایف متقابل زوجین، نقش تربیت اسلامی در پرورش فرزندان و نیز تأثیر محیط اجتماعی و فرهنگی، همگی از جمله عواملی هستند که در ایجاد خانواده‌ای مبتنی بر ارزش‌های اسلامی باید مورد توجه قرار گیرند.

خانواده ارزشی

خانواده ارزشی به خانواده‌ای اطلاق می‌شود که در آن اعضای خانواده، به ویژه والدین، بر اساس اصول و معیارهای اخلاقی و دینی به تربیت فرزندان خود پرداخته و سعی در ایجاد یک محیط خانوادگی سالم، با ثبات و معنوی دارند. در این نوع خانواده، ارزش‌هایی چون صداقت، احترام متقابل، همکاری، محبت، مسئولیت‌پذیری، و پایبندی به اصول دینی در تعاملات روزانه و تصمیمات خانواده به کار گرفته می‌شود. خانواده ارزشی نه تنها محلی برای رشد و شکوفایی فردی است، بلکه بستری برای تقویت ارتباطات خانوادگی و انتقال آموزه‌های دینی و اخلاقی به نسل‌های آینده نیز به شمار می‌رود.¹

در این نوع خانواده، هر یک از اعضا، به ویژه پدر و مادر، نقش مهمی در الگوسازی و انتقال ارزش‌ها ایفا می‌کنند. همچنین، این خانواده‌ها تلاش دارند تا در مواجهه با چالش‌های زندگی، از آموزه‌های دینی به عنوان راهنما استفاده کنند و در کنار هم با همکاری و همبستگی، مسیر رشد و پیشرفت فردی و اجتماعی خود را طی کنند، رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَ ذُرِّيَّتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ". "پروردگارا! همسران و فرزندانمان را به ما عطا کن که چشمان ما به ایشان روشن گردد"²

¹ خانواده موفق، رحیمی عباس، ناشر: نشر جمال
² قرآن کریم، سوره فرقان، آیه ۷۴

تشکیل یک خانواده ارزشی نیازمند توجه به مجموعه‌ای از اصول و عوامل است که همگی به تربیت اعضای خانواده بر اساس ارزش‌ها و معیارهای اخلاقی و دینی کمک می‌کنند. در ادامه، مهم‌ترین مؤلفه‌های تشکیل یک خانواده ارزشی را بررسی می‌کنیم:

الف) پایبندی به اصول دینی و اخلاقی: اولین قدم برای تشکیل یک خانواده ارزشی، ایمان و تعهد به آموزه‌های دینی است. والدین باید خود به اصول اخلاقی و دینی پایبند باشند و آن‌ها را در رفتار و گفتار خود نشان دهند تا فرزندان نیز این ارزش‌ها را در زندگی خود پیاده کنند.³

پایبندی به اصول دینی و اخلاقی یکی از ارکان مهم در شکل‌دهی به فرد و جامعه‌ای سالم و پایدار است. در اسلام، اصول دینی و اخلاقی نه تنها راهنمای فرد در روابط با خداوند هستند، بلکه تأثیر عمیقی در تعاملات اجتماعی و خانوادگی دارند. پایبندی به این اصول، فرد را به رفتارهای صحیح، مسئولیت‌پذیر و متعهد به ارزش‌های انسانی و اسلامی هدایت می‌کند. در این راستا، چند بعد اصلی از پایبندی به اصول دینی و اخلاقی را می‌توان به شرح زیر بررسی کرد:

۱) رعایت احکام دینی: از آنجا که اسلام مجموعه‌ای کامل از دستورالعمل‌ها برای تمامی جنبه‌های زندگی انسان ارائه می‌دهد، پایبندی به احکام دینی مانند نماز، روزه، صدقه، امانت‌داری و صداقت، در ایجاد رفتارهای اخلاقی صحیح و ارتقای روح معنوی فرد مؤثر است. انجام این اعمال نه تنها فرد را به خداوند نزدیک‌تر می‌کند بلکه او را به فردی مسئول، با وجدان و احترام‌گذار به حقوق دیگران تبدیل می‌سازد.⁴

۲) اخلاق اسلامی در روابط اجتماعی: اخلاق اسلامی در روابط میان افراد بر اصولی چون صداقت، انصاف، احترام، مهربانی و انصاف تأکید دارد. پایبندی به این اصول موجب می‌شود که انسان‌ها در تعاملات خود با دیگران رفتارهایی مبتنی بر حسن نیت و رعایت حقوق یکدیگر داشته باشند.

۳) دوری از رذائل اخلاقی: اسلام همواره از رذائل اخلاقی همچون دروغ، تهمت، حسادت، کینه‌توزی و تکبر نهی کرده است. پایبندی به اصول اخلاقی دینی در این زمینه موجب می‌شود که فرد از انجام اعمالی که به فرد و جامعه آسیب می‌زند، اجتناب کند و در مسیر رشد معنوی و انسانی گام بردارد.⁵

۴) تقویت روابط خانوادگی و اجتماعی: پایبندی به اصول دینی و اخلاقی به تقویت بنیان‌های خانواده کمک می‌کند. در خانواده‌ای که بر پایه احترام و تعهد به اصول اخلاقی و دینی استوار است، روابط

³ خانواده، به سبک ساخت یک جلسه مطول در محضر مقام معظم رهبری

⁴ نقش دین در خانواده، احسانبخش، صادق، انتشارات: ناشر مولف، نوبت چاپ ۱، سال چاپ ۱۳۷۴

⁵ آموزه های اخلاقی، رفتاری امامان شیعه، عبدوس، محمد تقی، اشتهاردی، محمد محمدی اشتهاردی، بوستان کتاب

میان اعضا مبتنی بر محبت، همکاری و حمایت متقابل خواهد بود، که این امر باعث ایجاد محیطی امن و آرام برای رشد فردی و اجتماعی اعضای خانواده می‌شود.

۵) عدالت و مسئولیت‌پذیری: یکی از اصول کلیدی در اسلام، رعایت عدالت است. پایبندی به این اصل در تمام ابعاد زندگی، چه در محیط خانواده، چه در جامعه و چه در محل کار، موجب می‌شود که فرد همواره به انجام کارهای نیکو و رعایت حقوق دیگران توجه کند، در مجموع، پایبندی به اصول دینی و اخلاقی نه تنها موجب رشد فردی و اجتماعی می‌شود، بلکه به استحکام روابط خانوادگی و اجتماعی کمک کرده و بنیان‌گذار جامعه‌ای اخلاقی، سالم و با امنیت خواهد بود.

ب) آموزش و آگاهی از حقوق و مسئولیت‌ها: خانواده ارزشی نیازمند آگاهی از حقوق و مسئولیت‌های متقابل افراد است. در این نوع خانواده‌ها، احترام به حقوق یکدیگر، به ویژه در رابطه بین همسران و والدین با فرزندان، اهمیت زیادی دارد. این امر موجب ایجاد محیطی حمایتی و محبت‌آمیز می‌شود که در آن اعضا احساس امنیت و تعلق می‌کنند.

ج) نقش الگوسازی: پدر و مادر به عنوان الگوهای اصلی برای فرزندان، مسئولیت بزرگی در ایجاد رفتارهای ارزشی دارند. این الگوسازی نه تنها در زمینه‌های دینی و اخلاقی، بلکه در نحوه تعاملات روزانه، حل مسائل خانوادگی و ارتباطات با دیگران نیز مؤثر است.⁶

⁶ خانواده، به سبک ساخت یک جلسه مطول در محضر مقام معظم رهبری

تقوا و پرهیزگاری

تقوا به معنای خودنگهداری و پرهیز از گناهان است. فرد متقی همواره در پی انجام کارهای نیکو و اجتناب از کارهای بد است و در تمام ابعاد زندگی خود، از رفتار فردی تا روابط اجتماعی، سعی می‌کند که رضایت خداوند را جلب کند. تقوا در خانواده‌های اسلامی اهمیت ویژه‌ای دارد زیرا باعث می‌شود که اعضای خانواده در برخورد با یکدیگر رفتارهای نیکو، احترام‌آمیز و اخلاقی داشته باشند. پدر و مادر با تقوا و پرهیزگاری خود می‌توانند به فرزندانشان الگوی مناسبی برای رعایت اصول دینی و اخلاقی باشند.

تقویت روابط خانوادگی از طریق ایمان و تقوا

ایمان و تقوا نه تنها باعث تقویت ارتباط فردی با خداوند می‌شوند، بلکه روابط میان اعضای خانواده را نیز مستحکم می‌کنند. فرد متقی در خانواده، همواره در پی حفظ آرامش و خوشبختی سایر اعضا است و در مواجهه با مشکلات به دنبال راه‌حل‌های اسلامی و اخلاقی می‌گردد. برای مثال، تقوا به فرد یاد می‌دهد.

. آگاهی از حقوق و وظایف متقابل

در اسلام، برای هر یک از اعضای خانواده حقوق و وظایفی تعریف شده است که بر اساس این حقوق، روابط میان افراد خانواده باید بر پایه احترام و انصاف باشد. در یک خانواده اسلامی، آگاهی از این حقوق و وظایف از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. زن و مرد به عنوان دو رکن اصلی خانواده باید نقش‌های خود را به درستی ایفا کنند. این امر باعث می‌شود تا تعاملات خانوادگی سالم و بر اساس اصول دینی و انسانی باشد. مثلاً در قرآن کریم آمده است که زنان و مردان باید با یکدیگر به نیکی رفتار کنند و حقوق یکدیگر را رعایت نمایند.

تربیت دینی فرزندان

تربیت دینی یکی از ارکان اصلی خانواده اسلامی است. در این خانواده‌ها، والدین موظفند تا فرزندان خود را از دوران کودکی با مفاهیم دینی آشنا کرده و اصول اخلاقی و اعتقادی را به آنها آموزش دهند. آشنا ساختن فرزندان با نماز، روزه، صدقه و سایر عبادات اسلامی و همچنین تربیت آنها به‌گونه‌ای که در آینده در جامعه اسلامی به‌عنوان افراد مفید و صالح شناخته شوند، از مهم‌ترین وظایف والدین است. این تربیت باید به‌طور مستمر و در تمامی مراحل زندگی فرزند، پیگیری شود.

احترام به شخصیت و کرامت انسانی

در خانواده‌های اسلامی، احترام به شخصیت هر فرد، اعم از زن، مرد یا کودک، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. اسلام به کرامت انسانی و احترام به حقوق فردی تأکید زیادی دارد. در یک خانواده اسلامی، اعضای خانواده باید همدیگر را با احترام و محبت مورد حمایت قرار دهند و در تمامی مسائل زندگی با یکدیگر به همکاری بپردازند. این احترام متقابل موجب تقویت روابط عاطفی و ایجاد بستری سالم برای رشد و پیشرفت فردی و اجتماعی می‌شود.

تقویت روابط عاطفی و ارتباطات مؤثر

برای ایجاد خانواده‌ای مقید به ارزش‌های اسلامی، تقویت روابط عاطفی میان اعضای خانواده بسیار ضروری است. محبت، همدلی، و درک متقابل از اصول اساسی روابط اسلامی است که باید در خانواده‌های مسلمان جاری باشد. روابط عاطفی قوی بین والدین و فرزندان نه تنها موجب احساس امنیت و آرامش در خانواده می‌شود، بلکه پایه‌گذار رفتارهای اخلاقی و دینی در آینده فرزندان خواهد بود.

مواجهه با مشکلات و چالش‌ها با رویکرد اسلامی

در زندگی هر خانواده‌ای، مشکلات و چالش‌های مختلفی به وجود می‌آید. در یک خانواده اسلامی، مدیریت این مشکلات باید با استفاده از آموزه‌های دینی و اخلاقی صورت گیرد. مثلاً در زمان بروز اختلافات، اسلام به صبر، گذشت و رعایت اصول اخلاقی در برخورد با یکدیگر توصیه می‌کند. علاوه بر این، خانواده‌های اسلامی باید همواره در تلاش باشند تا با درک و همکاری، مسائل خود را حل کرده و با استفاده از مشورت و گفتگو به راه‌حل‌های مناسب برسند.

توجه به محیط اجتماعی و فرهنگی

عوامل محیطی نیز تأثیر زیادی بر تشکیل خانواده‌ای مقید به ارزش‌های اسلامی دارند. جامعه‌ای که در آن افراد زندگی می‌کنند، باید از نظر فرهنگی و اجتماعی زمینه‌های رشد اخلاقی و دینی را فراهم آورد. به همین دلیل، خانواده‌ها باید به انتخاب محیط‌های مناسب برای تربیت فرزندان خود توجه داشته باشند. محیط‌هایی که آموزه‌های دینی و اخلاقی در آنها تقویت شود و بر حفظ اصول اسلامی تأکید گردد، می‌توانند به شکل‌گیری خانواده‌های پایمند به ارزش‌ها کمک کنند.

نتیجه‌گیری

تشکیل خانواده‌ای مقید به ارزش‌های اسلامی مستلزم توجه به مجموعه‌ای از عوامل است که همگی در ایجاد محیطی سالم، محبت‌آمیز و اخلاقی برای رشد فردی و اجتماعی افراد خانواده مؤثر هستند. از ایمان و تقوای فردی گرفته تا تربیت دینی فرزندان، احترام به حقوق و وظایف متقابل و مدیریت مشکلات با رویکرد اسلامی، همگی از ارکان اصلی تشکیل یک خانواده پایبند به اصول اسلامی هستند. بنابراین، خانواده‌های مسلمان باید با آگاهی از این عوامل و با همت و تلاش مشترک، به ساختاری قوی و مؤثر برای تربیت نسل‌های آینده مبادرت کنند.

در نهایت، تشکیل یک خانواده مقید به ارزش‌های اسلامی نیازمند توجه و رعایت مجموعه‌ای از عوامل اساسی است که هر یک به نوعی در استحکام و پایداری این نهاد اجتماعی تأثیرگذار هستند. ایمان و تقوای فردی، آگاهی از حقوق و وظایف متقابل اعضای خانواده، تربیت دینی و اخلاقی فرزندان، احترام متقابل و تقویت روابط عاطفی، و همچنین مدیریت چالش‌ها و مشکلات با رویکرد اسلامی از جمله اصولی هستند که تشکیل خانواده‌ای سالم، متعهد و مقید به ارزش‌های دینی را تضمین می‌کنند.

از سوی دیگر، محیط اجتماعی و فرهنگی نیز نقش مهمی در شکل‌گیری چنین خانواده‌ای ایفا می‌کند و انتخاب محیط‌های مناسب برای رشد فردی و جمعی اعضای خانواده می‌تواند به تداوم و تقویت این ارزش‌ها کمک کند. خانواده‌های اسلامی باید با همت و همکاری در پی ایجاد فضایی محبت‌آمیز و اخلاقی باشند که در آن هر فرد بتواند بر اساس اصول دینی و انسانی رشد کند و به تکامل برسد.

به طور کلی، تشکیل خانواده‌ای مقید به ارزش‌های اسلامی نه تنها برای سلامت فردی اعضای خانواده حائز اهمیت است، بلکه تأثیرات مثبتی بر جامعه خواهد گذاشت. این خانواده‌ها می‌توانند به عنوان الگوهایی موفق در تقویت بنیان‌های اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی در جوامع اسلامی عمل کنند.

منابع و مأخذ

قرآن کریم

خانواده موفق، رحیمی عباس، ناشر: نشر جمال

خانواده، به سبک ساخت یک جلسه مطول در محضر مقام معظم رهبری

نقش دین در خانواده، احسانبخش، صادق، انتشارات: ناشر مولف، نوبت چاپ ۱، سال چاپ ۱۳۷۴

آموزه های اخلاقی، رقتاری امامان شیعه، عبدوس، محمد تقی، اشتهااردی، محمد محمدی
اشتهااردی، بوستان کتاب

جو عاطفی خانواده و سلامت روان، جوادی نژاد علی، جوادی نژاد، سعید، انتشارات اندیشه عصر

الگوی ارتباطات خانواده، دشتی پور، محمد اسد